

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента Жукевича Ігоря Васильовича на дисертаційне дослідження Черненка Ігоря Валерійовича на тему: «Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

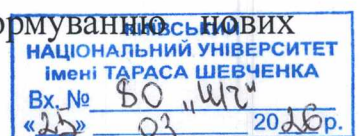
Актуальність обраної теми. Тема «Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні» є надзвичайно актуальною в умовах реформування системи правосуддя та правозастосовної практики в Україні. Правовий інститут судового контролю за виконанням судових рішень охоплює широкий спектр правовідносин, які виникають під час виконання судових рішень. Саме тому судовий контроль за виконанням судових рішень є ключовим механізмом забезпечення законності на стадії виконання судового рішення та фактичного виконання судового рішення.

Особливої значущості досліджена проблематика набуває у зв'язку з низьким рівнем виконання судових рішень в Україні, процесом реформування системи правосуддя в Україні та різною судовою практикою в процесі здійснення судами контролю за виконанням судових рішень. За таких умов забезпечення механізмів поновлення порушених прав позивачів на стадії виконання судового рішення, а також формування сталої та передбачуваної судової практики є необхідною передумовою для ефективного поновлення порушених прав.

Внесені зміни до законодавства України у 2024 році щодо судового контролю за виконанням судового рішення, а також невизначеність проблем в науці та відсутність монографічних досліджень вимагають переосмислення значення та функцій судового контролю за виконанням судового рішення.

Окрім того, Україна залишається одним із лідерів за кількістю винесених рішень проти держави Європейським судом з прав людини, значна частина яких стосується невиконання рішень національних судів.

Таким чином, дослідження механізмів судового контролю за виконанням судових рішень має не лише теоретичне, а й важливе практичне значення, оскільки сприяє вдосконаленню правозастосуванню, формуванню нових

підходів до інструментів судового контролю за виконанням судового рішення та зміцненню верховенства права.

Отже, актуальність теми та потреба в її комплексному дослідженні, необхідності наукового пошуку, який спрямований на визначення сутності та особливостей реалізації судового контролю за виконанням судових рішень в Україні є обґрунтованими та не викликають сумнівів.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до програмних нормативно-правових документів, зокрема Стратегії розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України 26.03.2021р., Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021р. №179.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їхньої достовірності та новизни.

Представлена дисертація є комплексним науковим дослідженням судового контролю за виконанням судових рішень в Україні. Системний підхід, застосований здобувачем до предмету дослідження, дозволив сформулювати конкретні завдання теоретичного та практичного характеру, а також обґрунтувати висновки, яким притаманні необхідні ознаки наукової новизни.

Структура дисертації обумовлена метою, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, списку використаних джерел, додатка 1. Загальний обсяг роботи становить 202 сторінки, з яких основний текст - 156 сторінок.

Логічність та послідовність побудови структури роботи сприяли обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

Також обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечена застосуванням як загальних, так і спеціальних методів дослідження. Базовим методом дослідження був формально-юридичний, водночас також були застосовані такі методи

дослідження: системно-структурний, історико-правовий, герменевтико-правовий, аналізу, порівняльно-правовий та прогностичний.

Формально-юридичний та системно-структурний методи було використано під час аналізу правових гарантій забезпечення виконання судового рішення (підрозділ 1.1), поняття, змісту, видів та форм судового контролю за виконанням судового рішення (підрозділ 1.3). Також формально-юридичний метод у поєднанні з методом аналізу було застосовано при дослідженні форм судового контролю за виконанням судового рішення та виявлення основних недоліків (підрозділи 2.1-2.4). За допомогою застосування історико-правового методу було досліджено передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судового рішення в Україні (підрозділ 1.2). Герменевтико-правовий метод було використано під час дослідження санкціонування судом тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України та повороту виконання судового рішення (підрозділ 2.2), розгляду судом позову, пов'язаного з виконанням судового рішення (підрозділ 2.3). Застосування порівняльно-правового методу було здійснено під час дослідження іноземного досвіду щодо судового контролю за виконанням судового рішення та шляхів його запровадження в Україні (підрозділ 3.1). Прогностичний метод був застосований при формуванні пропозиції щодо вдосконалення судового контролю за виконанням судового рішення в Україні (підрозділи 2.1, 3.2).

Достовірність результатів дослідження також підтверджується використаною джерельною базою, яка широко охоплює наукові розробки з відповідної тематики, національне та іноземне законодавство, значну кількість судової практики, а також наукові праці провідних українських та іноземних вчених. Список використаних джерел налічує 244 найменування.

Детальний аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок, що дослідження має системний, цілісний характер, є самостійною працею, яка відзначається високим науковим рівнем. Висновки та пропозиції, які сформовані за результатами дослідження, є обґрунтованими та мають наукове і практичне значення.

Отримані результати дослідження були достатньо та належно апробовані. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 8 наукових публікаціях, а саме: у 4 наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях, що входять до переліку фахових видань України, а також у 4 тезах, опублікованих за результатами міжнародних науково-практичних конференцій.

На думку офіційного опонента, вищевикладене свідчить про добросовісну, комплексну, цілісну, теоретично і практично значущу роботу, вказують, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості та є достовірними.

Ознайомлення з дисертацією Черненка І.В., а також з його науковими публікаціями, дає офіційному опонентові підстави для висновку про відсутність у науковій роботі положень, що можуть бути розцінені як порушення академічної доброчесності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є новітнім комплексним дослідженням судового контролю за виконанням судових рішень в Україні, в якому обґрунтовано нові наукові положення, рекомендації, висновки щодо судового контролю за виконанням судових рішень та пропозиції про удосконалення законодавства.

На основі аналізу наукової новизни результатів дослідження, висновків та пропозицій, зроблених у роботі, слід зазначити ті з них, які заслуговують на особливу увагу як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Здобувачем визначено поняття «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення» та удосконалено поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення». Під поняттям «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення» здобувач пропонує розуміти встановлений державою обов'язок виконання судового рішення, яке набрало законної сили або підлягає негайному виконанню, особою, не на користь якої воно ухвалене, у визначеній законодавством процедурі, а також із способами захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходами примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника), які забезпечуються судовим контролем за виконанням судових рішень.

Водночас під поняттям «судовий контроль за виконанням судового рішення» здобувач пропонує розуміти не лише як встановлені законодавцем форми контролю за виконавцем або відповідачем на стадії виконання судового рішення, а як форму реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органом державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

Також здобувачем сформульовано передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні та здійснено їх умовний поділ на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні, а також презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення під час застосування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України та запропоновано запровадити її у законодавстві. Здобувач зазначає, що зазначена презумпція полягає у законодавчому припущенні про ухилення боржника від виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення.

Заслуговує на увагу здійснений здобувачем поділ обставин, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення, на фактичні (остаточні) та процедурні (тимчасові). Визначені критерії розмежування застосування судового контролю за виконанням судового рішення та загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, можуть бути широко застосовані в правозастосуванні.

Також заслуговують на особливу увагу запропоновані здобувачем положення щодо змісту повороту виконання судового рішення та обґрунтовано можливість застосування його у справах немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем та справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні).

Обґрунтованою є ідея здобувача про необхідність об'єднання положень статей 382 та 383 Кодексу адміністративного судочинства України для забезпечення оцінки причин невиконання судового рішення та притягнення до відповідальності винних осіб у невиконанні судового рішення за наявності таких обставин.

Заслуговує на підтримку позиція автора з приводу необхідності звільнення від сплати судового збору лише стягувача в процесі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, в тому числі у разі здійснення оскарження, а також необхідності законодавчого обмеження повноважень суду зобов'язувати суб'єкта владних повноважень подати звіт про виконання судового рішення у справах, примусове виконання яких покладено на органи примусового виконання.

Здобувачем повною мірою аргументовано необхідність застосування зобов'язання подання звіту про виконання судового рішення, як форми судового контролю за виконанням судового рішення, лише у справах, які не передбачають стягнення коштів.

Це основні, але далеко не всі наукові положення, запропоновані здобувачем за результатами проведеного дослідження судового контролю за виконанням судових рішень в Україні, що заслуговують на позитивну оцінку та дають підстави для характеристики представленого дисертаційного дослідження як оригінального.

Оцінка змісту та завершеності дисертації та анотації.

У вступі дисертації обґрунтовано вибір теми дослідження, ступінь її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, їхню апробацію.

Розділ I «Теоретико-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень» автором присвячено визначенню правових гарантій забезпечення виконання судових рішень, передумовам запровадження та

розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні, а також визначення змісту та видів судового контролю за виконанням судових рішень.

За результатами проведеного дослідження, описаного у даному розділі, автором визначене поняття «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення», передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні та здійснено їх умовний поділ на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні.

Також в даному розділі автором визначено зміст, види та форми судового контролю за виконанням судових рішень та наведено удосконалене поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення» як форми реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органом державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

Розділ II «Форми судового контролю за виконанням судових рішень» насамперед стосується дослідження форм судового контролю за виконанням судових рішень та проблем, які виникають під час реалізації судового контролю за виконанням судового рішення. Даний розділ складається з чотирьох підрозділів: «Розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державних та приватних виконавців», «Вирішення судом окремих процесуальних питань, пов'язаних з примусовим виконанням судових рішень», «Розгляд судом позову, пов'язаного з виконанням судового рішення», «Розгляд судом звіту про виконання судового рішення та заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень».

У першому з них автором проаналізовано відсутність законодавчого звільнення стягувачів від сплати судового збору при поданні скарг або позовної заяви щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців, а також відсутність процедури подання доказів щодо понесених судових витрат. Обґрунтовано необхідність звільнення стягувачів від сплати судового збору при поданні скарг або позовної заяви щодо оскарження рішення,

дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців, а також запропоновано законодавче врегулювання.

В другому підрозділі автором досліджено поворот виконання судового рішення та тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України, як форми судового контролю за виконанням судового рішення. Обґрунтовано можливість застосування повороту виконання судового рішення у справах майнового та немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем та справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні). При дослідженні тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України сформовано презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час процедури примусового виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення.

В третьому підрозділі автором досліджено можливість захисту прав та інтересів особи шляхом подання позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, які існували при вирішенні судової справи раніше. Здійснено поділ обставин, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення, на фактичні (остаточні) та процедурні (тимчасові).

В четвертому підрозділі досліджено недоліки нормативно-правового регулювання судового контролю за виконанням судового рішення в адміністративному судочинстві.

Розділ III «Шляхи вдосконалення процесуального законодавства у сфері судового контролю за виконанням судових рішень в Україні» складається з двох підрозділів.

Перший підрозділ автор присвятив дослідженню іноземного досвіду щодо судового контролю за виконанням судових рішень, а також шляхам його запровадження в Україні.

В другому підрозділі містяться пропозиції автора щодо розширення та вдосконалення судового контролю за виконанням судового рішення шляхом

нормотворення. Вказаний підрозділ містить в собі пропозиції щодо внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України.

У висновках до дисертації, які відображають висновки до кожного розділу роботи, сформульовано найбільш суттєві, на думку автора, результати та положення дослідження.

Ретельне вивчення дисертації та анотації до неї надає офіційному опонентові підстави для висновку про відповідність змісту анотації основним положенням рукопису дисертації «Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні». Дисертацію та анотацію до неї оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог, викладено літературною мовою, науковим стилем, їхні тексти практично позбавлені граматичних та орфографічних помилок.

Аналіз змісту основної частини роботи та анотації до неї свідчить, що мета дисертаційного дослідження досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки та практики.

Викладені у дисертаційному дослідженні автора положення можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Крім того, висновки та пропозиції, зроблені за результатами проведення наукової роботи, можуть бути використані у правотворчій діяльності з метою удосконалення законодавства України щодо судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Також, одержані результати дослідження можуть використовуватись під час практичного здійснення судового контролю за виконанням судових рішень в Україні та стати додатковим матеріалом для теоретичної основи таких навчальних дисциплін: «Виконавче право та процес», «Господарське процесуальне право», «Цивільний процес України» та «Адміністративне судочинство».

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Поза увагою автора залишилось питання роз'яснення судового рішення в контексті можливості здійснення його під час розгляду судом заяви про зобов'язання подати звіт про виконання судового рішення, що було б бажано зробити задля підвищення практичної цінності дисертаційного дослідження.

2. Автором не приділено уваги питанню державної політики щодо цифровізації виконавчого провадження, що у свою чергу призведе до змін в процедурі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення. Відповідно, майже не запропоновано конкретних механізмів удосконалення національного законодавства в частині цифровізації судового контролю за виконанням судового рішення, що звужує прикладне значення роботи.

Автор на с.133 дисертаційного дослідження зазначає про недолік нормативно-правового регулювання судового контролю за виконанням судового рішення в адміністративному судочинстві, який полягає у відсутності законодавчого врегулювання категорій справ, в яких умовою зобов'язання суб'єкта владних повноважень подання звіту про виконання судового рішення є невиконання судового рішення в межах виконавчого провадження. Автор зазначає, що у поєднанні з імперативністю застосування такої форми судового контролю за виконанням судових рішень в соціальних та пенсійних справах це призведе до перевантаження судів, та як наслідок - низької ефективності. Враховуючи високий рівень навантаження державних виконавців, автору доцільно було висвітлити в межах дисертаційного дослідження ставлення до обмежень приватних виконавців передбачених ч.2 ст.5 Закону України «Про виконавче провадження», для більш комплексного вирішення питання щодо здійснення примусового виконання судових рішень, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету.

Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Черненка І.В., а здійснений автором творчий пошук заслуговує на підтримку.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація «Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44.

Черненко Ігор Валерійович, як автор дисертації, набув теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності, оволодів методологією наукової діяльності, а також здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Рівень виконання поставленого наукового завдання здобувачем наукового ступеня є належним.

На підставі викладеного вважаю, що здобувач вказаного наукового ступеня, Черненко Ігор Валерійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», а його дисертація заслуговує на позитивну оцінку з боку спеціалізованої вченої ради.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри права імені академіка

УАН о. Івана Луцького Закладу вищої освіти

«Університет Короля Данила»,

кандидат юридичних наук,

доцент

